

РЕЛІГІЙНИМ ЛІДЕРАМ СВІТУ

Послання Всесвітнього Дому Справедливості

**Квітень 2002 року
Всесвітній Центр Бахаї**

Всесвітній Дім Справедливості

Релігійним лідерам світу

Квітень 2002 р.

Релігійним лідерам світу

Нетлінна спадщина двадцятого століття полягає в тому, що воно спонукало народи світу почати усвідомлювати себе членами єдиного роду людського, а землю –спільною Батьківщиною. Всупереч безупинним конфліктам і насиллю, що затьмарюють небосхил, забобони, які досі вважались невід’ємною рисою людської природи, повсюдно відходять на задній план. Разом з ними руйнуються бар’єри, що довгий час розділяли людську родину, перетворюючи її на вавілонське стовпотворіння особистостей, порізаних своїм культурним, етнічним чи національним походженням. Те, що така докорінна зміна змогла відбутись у настільки короткий строк – практично раптово в історичній перспективі – свідчить про значність майбутніх перетворень.

Як це не прикро, але організована релігія, що самим своїм існуванням покликана служити справі братерства і миру, надто часто стає одною з найбільш грізних перешкод на цьому шляху; згадаймо хоча б той болючий факт, що тривалий час її гідне ім’я слугувало прикриттям для фанатизму. Як правляча рада однієї зі світових релігій, ми відчуваємо себе зобов’язаними закликати до ретельного розгляду цього складного питання, яке постає перед релігійним керівництвом. Сама проблема і ті наслідки, до яких вона призвела, змушують нас говорити відверто. Віримо – спільне служіння Богові стане запорукою того, що сказане нами буде сприйнято у тому ж дусі доброї волі, у якому воно висунуто.

Це питання стає особливо очевидним, якщо проаналізувати те, що вже вдалося здобути деінде. В минулому, за невеликим винятком, жінки вважались істотами нижчого роду; особи цієї статі перебували в облозі

упереджень, позбавлені можливості виявляти скриті здатності людського духу та зведені до ролі служіння потребам чоловіків. Певна річ, ще існує багато суспільств, де такі умови превалюють та навіть фанатично відстоюються. Проте, на глобальному рівні концепція рівності статей в усьому, що стосується конкретних справ, сьогодні набула сили загально визнаного принципу. Вона однаково приймається більшістю академічних кіл і засобами масової інформації. Перегляд цього питання був настільки ґрунтовним, що прибічники чоловічого верховенства мусять шукати підтримки лише у тих, чії погляди перебувають на межі здорового глузду.

Оточені з усіх боків орди націоналізму спіткала та сама доля. З кожною новою кризою в світі його громадяни все з більшою легкістю відрізняють любов до своєї країни, що збагачує життя людини, від сліпої покірливості підбурюванням, що провокують ненависть до інших людей та страх перед ними. Навіть там, де участь у звичних націоналістичних заходах є вигідною справою, нинішня громадська реакція тією ж мірою позначена відчуттям незручності, як у минулому – завзятою переконаністю та ентузіазмом. Цей ефект посилюється безупинною реструктуризацією міжнародних справ. Які б вади не мала система Організації Об'єднаних Націй в її сучасному вигляді та якими б обмеженими не були її можливості до сукупного воєнного протистояння агресії, ніхто не в змозі поставити під сумнів той факт, що фетиш абсолютного національного суверенітету поступово розсіюється.

Расові та етнічні упередження виявилися такими ж приреченими, зазнаючи впливу історичних процесів, що прагнуть покласти край подібним домаганням. У цьому питанні відмова від досвіду минулого є особливо рішучою. Расизм нині настільки заплямував себе причетністю до жахливих подій двадцятого століття, що сприймається як духовна хвороба. Все ще існуючи у формі соціального світогляду в багатьох куточках планети й отруюючи життя значної частини людства, расові забобони повсюди зазнали такого осуду, що вже жодне

людське товариство не може упевнено стверджувати свою солідарність з ними.

Не можна сказати, що темрява минулого зникла і раптово з'явився новий світ, осяяний світлом. Величезна кількість людей продовжує відчувати на собі наслідки укоренілих забобонів стосовно етнічного походження, статі, національності, касти і класу. Все свідчить про те, що така несправедливість ще довго існуватиме, оскільки суспільні інституції та стандарти, запроваджені людством, ще дуже повільно набирають силу до створення відносин нового типу і полегшення долі пригноблених. Швидше за все, суть полягає в тому, що перейдено рубіж, за яким немає вороття. Основні принципи уже визначені, чітко сформульовані, оприлюднені і тепер поступово втілюються в установах, здатних прищепити їх широкому загалові. Безсумнівно, якою б тривалою і напруженою не була боротьба, її результатом стануть докорінні зміни у стосунках між усіма народами, аж до рівня окремих особистостей.

*

На початку двадцятого століття здавалося, що саме релігійні забобони найімовірніше не встоять перед силами змін. Ще раніше, наукові досягнення на Заході завдали нищівного удару по центральних стовпах церковної винятковості. В умовах перетворень, що стосувалися загального уявлення людського роду про самого себе, найбільш перспективною новацією в релігійній сфері видавався міжконфесійний рух. Всесвітня Колумбова Виставка 1893 року в Чикаго піднесла сюрприз навіть своїм амбітним організаторам, започаткувавши славетний «Парламент Релігій» і тим самим створивши образ духовної і моральної злагоди, що полонив уяву народів на всіх континентах і зумів затьмарити навіть наукові, технічні і комерційні чудеса, звеличувані Виставкою.

Словом, здавалося, що стародавні стіни обвалилися. Для впливових мислителів у царині релігії це зібрання стало унікальним, «безпрецедентним у світовій історії». Парламент, на думку свого видатного організатора, «визволив світ від нетерпимості». Було з упевненістю передбачено, що обдаровані лідери скористаються

можливістю і пробудять у світових релігійних громадах, які довгий час перебували роз'єднаними, дух братерства, котрий зможе забезпечити необхідні моральні підвалини для нового світу добробуту і прогресу. Це було поштовхом для виникнення і розквіту всіляких міжрелігійних рухів. Різноманітна література, доступна на багатьох мовах, ознайомила найширші кола читачів – віруючих і невіруючих – з вченнями основних віросповідань. Ця зацікавленість, в свій час, була підхоплена радіо, телебаченням, кіно і, нарешті, Інтернетом. Вищі учбові заклади запровадили академічні програми з порівняльного релігієзнавства. Міжрелігійні богослужіння, немислимі лише кілька десятиріч тому, наприкінці століття вже ставали звичним явищем.

На жаль, абсолютно очевидно, що цим починанням не вистачає як інтелектуальної послідовності, так і духовного присвячення. На противагу процесам уніфікації, які видозмінюють решту соціальних відносин людства, ідея того, що всі великі світові релігії однаково вагомі по своїй суті та походженню, уперто відкидається прибічниками усталених шаблонів вузькорелігійного мислення. Успіх в області расової інтеграції – не просто наслідок вияву сентиментальності чи впровадження певної стратегії, це плід визнання того, що народи світу являють собою єдиний рід, особливі риси численних різновидностей якого не можуть служити приводом до звеличення чи приниження будь-яких його представників. Подібно до цього, наслідком емансипації жінок стала готовність як суспільних інституцій, так і громадської думки, визнати той факт, що не існує вмотивованих підстав – біологічних, соціальних чи етичних – аби виправдати позбавлення жінок повної рівноправності з чоловіками, а дівчаток – рівних освітніх можливостей з хлопчиками. Так само і висока оцінка внеску деяких держав у розвиток глобальної цивілізації не є виправданням для плекання застарілої ілюзії того, що інші нації здатні лиш мало або не здатні взагалі посприяти цьому розвиткові.

Складається враження, що релігійні керманічі в переважній більшості своїй не в змозі здійснити настільки радикальної переорієнтації. Інші суспільні об'єднання сприймають єдність людства не лише як неминуче наступний крок поступування цивілізації, але і як нагоду для різноманітних менших спільностей найповніше виразити свої

можливості у цей переломний момент нашої колективної історії. Більша частина організованої релігії, однак, стоїть паралізована на порозі майбутнього, затиснута у ті самі догми і претензії на привілейований доступ до істини, які несуть відповідальність за розпалювання деяких найзапекліших конфліктів, що розділяють мешканців планети.

Наслідки цього залишаються згубними для благополуччя людей. Безперечно, немає необхідності детально описувати всі страхіння, що спіткали сьогодні знедолене людство через спалахи фанатизму, які безчестять ім'я релігії. І явище це не нове. Одним з численних прикладів того можуть служити релігійні війни в Європі 16-го сторіччя, котрі забрали життя близько 30 відсотків населення цього континенту. Нам слід замислитись, що відтоді породило сім'я, заронене в людську свідомість сліпими силами вузькоглядного догматизму, який розпалює подібні конфлікти.

До цього переліку треба додати зраду розуму, яка більше за будь-який інший чинник позбавила релігію притаманної їй властивості відігравати вирішальну роль у формуванні суспільного життя. Релігійні інституції, заклопотані обрядовістю, що розсіює і сковує людську активність, надто часто стають головними посередниками у знеохоченні дослідження дійсності та використання тих розумових здібностей, які є відмітною рисою людськості. Осудження матеріалізму або тероризму не надасть дієвої допомоги боротьбі із сучасною моральною кризою, якщо воно не почнеться з відвертого визнання того, що релігійні інституції не виконали своїх обов'язків, залишивши маси віруючих беззахисними та вразливими перед свавіллям цих сил.

Якими б тяжкими не були ці роздуми, вони не звинувачують організовану релігію, а швидше служать нагадуванням про ту дивовижну силу, якою вона наділена. Релігія, як нам усім відомо, звертається до самих витоків людського мотивування. Коли вона була вірною духу і прикладу видатних Постатей, які приносили в світ величні системи вірувань, вона пробуджувала в цілих народах здатність до любові й прощення, творчості й сміливих звершень, подолання забобонів, до самопожертви в ім'я загального блага та до

підкорення імпульсів тваринного начала. Животворною силою у вихованні людської природи є, поза жодним сумнівом, саме вплив послідовного приходу цих Богоявлень, що сягає світанку літописної історії.

Та сама сила, що відрізнялася такою дієвістю в минулі віки, і сьогодні лишається негасимою рисою людської свідомості. Наперекір всіляким труднощам і майже позбавлена відчутної підтримки на цьому шляху, вона продовжує бути джерелом натхнення для незліченних мільйонів людей в їх боротьбі за виживання і народжує в усіх землях героїв і святих, чий життя є найпереконливішим уособленням тих принципів, що їх вміщують писання сповідуваних ними вір. Як свідчить історичний розвиток цивілізації, релігія здатна також глибоко впливати на структуру соціальних відносин. Дійсно, важко уявити собі будь-яке фундаментальне досягнення цивілізації, що не здобувало б собі моральної наснаги з цього невичерпного джерела. Чи можливо, в такому разі, припустити, що перехід до кульмінаційного етапу багатотисячолітнього процесу розбудови планети може бути здійснений у духовному вакуумі? Якщо сумнівні ідеології, що минулого століття царювали в нашому світі, і не принесли нічого іншого, то, принаймні, вони переконливо довели, що дана потреба не може бути задоволена за рахунок альтернативних засобів, витворених людською винахідливістю.

*

Свої напучування щодо сьогодення Бахаулла узагальнив словами, написаними понад століття тому і широко розповсюдженими в наступні десятиріччя:

Не може бути жодних сумнівів у тому, що народи світу будь-якої раси і релігії черпають натхнення з єдиного небесного Джерела і всі вони – піддані одного Бога. Розходження між настановами, яких вони дотримуються, слід приписувати мінливим вимогам і запитам епох, в які вони були явлені. Всі вони, за винятком небагатьох, що є породженням людської порочності, заповідані Богом і є відображенням Його Волі і Наміру. Повстаньте й, озброївшись силою віри, розбийте

на скалки кумирів ваших суєтних прагнень, що сіють чвари поміж вас. Міцно тримайтеся того, що зближує вас і єднає.

Даний заклик не вимагає зречення відданості основоположним істинам жодного з великих світових віровчень. Зовсім навпаки. Віра має своє власне веління і є мірилом самої себе. Те, в що вірять або не вірять інші, не може бути авторитетним для совісті будь-якої людини, гідної цього імені. До чого вищенаведені слова недвозначно закликають, так це до відмови від усіх тих претензій на винятковість і остаточність, котрі, оплітаючи своїм корінням життя духу, залишаються найсильнішим чинником придушування прагнення до єдності і збудження ненависті і насильства.

Вважаємо, що саме на цей історичний заклик повинні відізватися релігійні вожді, якщо вони взагалі хочуть мати вагу в глобальному суспільстві, що формується під впливом перетворень і досвіду двадцятого століття. Добре помітно, що все більше людей приходять до усвідомлення того, що істина, яка лежить в основі всіх релігій, по суті своїй єдина. Це усвідомлення не є результатом розв'язання теологічних суперечок, а приходить інтуїтивно від розширення кола спілкування і поступового визнання єдності людської сім'ї. Із безладдя релігійних доктрин, ритуалів і затверджених зведень законів, успадкованих від зниклих світів, з'являється відчуття того, що духовне життя, подібно до єдності, явленої розмаїттям націй, рас і культур, становить нероздільну безмежну реальність, доступну кожному. Для того, щоб це неоформлене і все ще неясне почування зміцнилося й ефективно посприяло встановленню світового миру, воно повинно отримати щирю підтримку тих, до кого, навіть за нинішніх умов, населяючі земну кулю людські маси продовжують звертатися за керівництвом.

Між основними світовими релігійними традиціями, безумовно, існують численні відмінності стосовно соціальних настанов і форм богослужіння. Навряд чи могло бути інакше, зважаючи на минулі тисячоліття, в ході яких Божественні одкровення одне за одним були спрямовані на задоволення перемінних потреб цивілізації, що невпинно розвивається. Справді, невід'ємною рисою писань більшості

основних релігій є вираження, в тій чи іншій формі, принципу еволюційного характеру релігії. Ніякі моральні доводи не зможуть виправдати маніпуляції культурною спадщиною для породження забобонів і відчужування, адже призначення цієї спадщини -- збагачувати духовний досвід. Першорядне завдання душі завжди буде полягати в тому, щоби пізнавати дійсність, жити у відповідності з істинами, в яких вона переконується, та виявляти цілковиту повагу до зусиль інших людей чинити так само.

Можна висунути заперечення, що якщо всі великі релігії визнати в рівній мірі Божественними за походженням, це призведе до переходу багатьох людей з однієї віри в іншу чи, принаймні, сприятиме цьому. Так воно чи ні, але, без сумніву, це має другорядне значення в порівнянні з тією сприятливою можливістю, яку історія нарешті відкрила для тих, хто свідомий існування світу, що виходить за межі земного, і тією відповідальністю, яку це усвідомлення накладає. Кожна з великих релігій може навести виразні і достовірні свідчення своєї дієвості у вихованні добродісного характеру. Ніхто також не може упевнено стверджувати, що доктрини, властиві одному віровченню, в більшій або меншій мірі зумовлюють нетерпимість та забобони, ніж доктрини, властиві іншим. Цілковито природно, що в світі, який об'єднується, моделі поведінки і взаємодії будуть постійно видозмінюватися, і, безперечно, роль установ будь-якого типу – вирішити, яким чином цей процес може бути скерований на встановлення єдності. Запорукою тому, що кінцевий результат буде обнадійливим у духовному, етичному і соціальному сенсі, є невмируща віра численних мешканців Землі, чиї інтереси досі не беруться до уваги, в те, що всесвітом править не примха людини, а любляче й несхибне Провидіння.

Разом із розвалом бар'єрів, що роз'єднують народи, наш час засвідчує падіння колись нездоланої стіни, що, як вважали в минулому, навіки відділила життя небес від життя землі. Писання всіх релігій завжди навчали віруючого вбачати в служінні іншим не тільки моральний обов'язок, але й стежину, по якій його душа прямує до Бога. Поступова реструктуризація суспільства надає сьогодні нового змісту цьому добре відомому положенню. В міру того, як споконвічна

обітниця світу, що живе за принципами справедливості, поступово набуває практичних обрисів, задоволення потреб душі і суспільства дедалі частіше розглядається в якості двох взаємодоповнюючих сторін зрілого духовного життя.

Якщо релігійні лідери збираються визнати істинність попереднього судження, їм спершу слід підтвердити те, що релігія і наука являють собою дві неодмінні системи знань, з допомогою яких розвивається самосвідомість людини. Ці два основні взаємозалежні способи пізнання дійсності, аж ніяк не суперечачи один одному, приносили найкращі плоди в ті нечасті, проте щасливі періоди історії, коли визнавалась їх взаємодоповнююча природа і вони мали можливість діяти укупі. Досягнення і відкриття, що з'являються внаслідок наукового прогресу, для їх належного застосування слід завжди співвідносити з духовними й етичними правилами; релігійні переконання ж, у свою чергу, якими б шанованими вони не були, необхідно піддавати, охоче і з вдячністю, неупередженій науковій оцінці.

Нарешті, ми підійшли до питання, якого торкаємося з певною обачливістю, оскільки воно безпосередньо стосується совісті. Не дивно, що серед багатьох спокус цього світу релігійне керівництво найбільше непокоїть проблема використання влади в питаннях віри. Кожен, хто присвятив довгі роки глибоким роздумам і вивченню писань тієї чи іншої з великих релігій, добре обізнаний із часто повторюваною аксіомою про те, що влада може справляти згубний вплив на особистість тим сильніший, чим більша влада. Безвісні внутрішні перемоги над цим випробуванням, що здобувалися в усі часи численними священнослужителями, без сумніву лишаються для організованої релігії одним з головних джерел творчої снаги і повинні розцінюватись як одна з її найвищих відзнак. В тій же мірі піддатливість з боку інших релігійних лідерів принадам мирської влади продовжує бути родючим підґрунтям для цинізму, порочності і відчаю серед всіх, хто помічає її, вже не кажучи про те, як це позначається на спроможності релігійних лідерів виконувати свій громадський обов'язок перед суспільством у цей критичний момент історії.

*

Будучи причетною до облагородження характеру й упорядкування людських стосунків, релігія протягом усієї історії відіграла вирішальну роль у визначенні сенсу життя. Вона завжди плекала добро, засуджувала зло і відкривала очам усіх, хто волів бачити, картину досі неусвідомлюваних можливостей. Із її настанов наділена розумом душа черпала підтримку для подолання обмежень, що накладає на неї цей світ, і найповнішого розкриття свого потенціалу. Вірна своєму високому покликанню, як впливає з самої її назви, релігія водночас служила провідною силою, що зв'язувала воєдино різноманітні народи в ще більші і складніші суспільні системи, завдяки чому розкривалися і знаходили вираження індивідуальні здібності. Величезна перевага нинішнього часу полягає в тому, що рід людський отримав нагоду подивитися на хід розвитку цивілізації як на виняткове явище – повторюване знов і знов стрічання нашого світу зі світом Божим.

Окрилена цим баченням, громада бахаї активно сприяє міжрелігійному рухові з часів його зародження. Багаї не тільки вітають встановлення дружніх стосунків, що зумовлює ця діяльність; вони вбачають у намаганнях різних релігій зблизитися між собою готовність людства слідувати Божественній Волі, вступаючи в пору своєї колективної зрілості. Члени нашої громади і надалі робитимуть для цієї діяльності все, що від них залежить. Між тим, вважаємо своїм обов'язком повідомити нашим поплічникам у цих спільних зусиллях своє переконання, що для того, аби міжконфесійний діалог міг відчутно посприяти зціленню недугів, від яких страждає сповнене відчаю людство, він має щиро і без подальших вагань затвердити ту всеосяжну істину, якою цей рух покликаний до життя: що Бог єдиний і що релігія, при всьому розмаїтті культурного вираження і людського тлумачення, єдина також.

З кожним новим днем зростає загроза того, що вогнища релігійних забобонів, розгораючись, перетворяться на всесвітню пожежу, наслідки якої важко й уявити. Цивільна влада без сторонньої допомоги не в змозі відвернути таку небезпеку. Не слід обманювати себе і тим,

що заклики до взаємної терпимості самі по собі зможуть загасити ворожнечу, котра нібито освячена Божественним благословенням. Ця криза вимагає від релігійних лідерів такого ж рішучого розриву з минулим, як і ті, що відкрили шлях суспільству до подолання однаково згубних забобонів щодо раси, національності і статі. Єдиною підставою до справляння впливу в питаннях совісті може бути лише побудження служити добробуту людства. Необхідність такого служіння ніколи не була настільки явною, як у цей найвеличніший переломний момент в історії цивілізації. «Добробут людства, його мир і безпека не будуть досягнуті доти, – запевняє Бахаулла, – поки міцно не затвердиться його єдність».

Всесвітній Дім Справедливості

Table of Contents

[Релігійним лідерам світу.](#)